

HUISMUS VOERT NESTJONGEN VAN HUISZWALUW

Joop Jukema, Klaas Groendijk en Piet van der Werf

In de zomer van 2009 zag één van ons bij het filmen van een paartje huiszwaluwen *Delichon urbica* dat hun nestjongen aan het voeren was, dat een vrouwtje huismus *Passer domesticus* dezelfde jongen voerde. Omdat wij dit gedrag niet kenden hebben we het beschreven in vier korte perioden op 21 juni, 7 en 9 juli. In de literatuur is het voeren van jonge huiszwaluwen door huismussen wel bekend, maar gedetailleerde waarnemingen hierover zijn schaars (Glutz von Blotzheim 1997). Onze waarnemingen werden gedaan in Oosterbierum, een dorp in NW-Friesland. Het nest bevond zich onder de daklijst op de tweede draagbalk vanaf de nok van een woning en maakte deel uit van een kolonie van 15 nesten verdeeld over enkele woningen. In de directe omgeving zullen ook wel huismussen broeden in daarvoor geschikte nestgelegenheden in woningen en schuurtjes, maar concrete waarnemingen hiervan hebben we niet.

Vrouwtje huismus voert jonge huiszwaluwen, Oosterbierum, 7 juli 2009 - Piet van der Werf

Het vrouwtje huismus werd voor het eerst opgemerkt op 21 juni om 14.45 uur. Zij nam op korte afstand van het nest plaats en vloog vervolgens naar het nest en voerde de drie aanwezige jongen. Er werd afwisselend door de ouders en het mussenwifje gevoerd.

Op 7 juli waren er nog steeds drie jongen. Tussen 10.00 en 10.15 uur bracht het vrouwtje huismus zes maal voer aan. Na een regenbui van een kwartier waarin de jongen niet werden gevoed verbleef zij van 10.30 tot 10.45 uur in het nest. Tussen 10.45 en 11.00 uur voerde zij opnieuw zes maal. In dit uur werden de huiszwaluwenouders niet waargenomen. Tijdens een volgende waarneemperiode later op de dag, tussen 15.25 en 16.10 uur, voerden zowel de huismus (26x) als de volwassen huiszwaluwen (5x) de jongen. Het door de huismus aangebrachte voer bestond ten minste gedeeltelijk uit broodkruimels die door een buurvrouw werden verstrekt. Vanaf 16.10 uur verbleef de huismus weer 25 minuten in het nest. 's Avonds was er een derde waarneemperiode. Tussen 20.00 en 21.00 uur werden de jongen zes keer gevoerd door de huismus en 14 maal door huiszwaluwen. In het uur daarna volgden nog negen voerbeurten door de huiszwaluwen. Om 22.10 uur vlogen beide zwaluwenouders nog op korte afstand rond, maar was het nest opnieuw bezet door de huismus. Om 22.45 uur was zij nog steeds in het nest aanwezig en we vermoeden dat ze er de nacht heeft doorgebracht.

Op 9 juli was er nog maar één jong in het nest aanwezig. De andere twee hadden het verlaten en verbleven waarschijnlijk, zoals gewoonlijk, in de directe omgeving van de broedplaats. Om 14.00 uur werd gezien hoe na een regenbui één van de huiszwaluwenouders het nest verliet. In de volgende drie kwartier werd het achtergebleven jong slechts één keer gevoerd, door het vrouwtje huismus, maar in de tien minuten daarna gebeurde dat nog eens tien keer. Opnieuw werden hierbij broodkruimels aangebracht.

We vatten het gedrag van de ouders en het mussenwifje kort samen. De volwassen huiszwaluwen werden tijdens de buiige waarnemingsperiode op 7 juli 's morgens niet bij het nest waargenomen. 's Middags, toen het droog was, werd op een laag pitje gevoerd. 's Avonds was de voerfrequentie hoger. Op 9 juli, toen er nog één jong in het nest was, werd dit jong niet meer door de eigen ouders gevoerd.

De huiszwaluwjongen werden steeds door één vrouwtje huismus gevoerd, waarschijnlijk hetzelfde individu. Bij aankomst daalde ze eerst op een vaste plek, een schutting onder het nest, om van daaruit naar het nest te vliegen. Het vrouwtje voerde de jongen vanuit dezelfde positie als de zwaluwouders (zie foto). Bij een voerbeurt werden wisselend één of meer jongen gevoerd. Er was duidelijk communicatie tussen de pleegmoeder en de jongen. Zodra zij had plaatsgenomen op de schutting of buiten het zicht van de jongen boven het nest op de rand van de uitstekende daklijst, riep ze, waarop de drie jongen aan de nestrand verschenen en reageerden met de bedelroep.

Wij namen geen agressie waar tussen de huismus en de huiszwaluwouders. Opmerkelijk was dat tijdens het voeren door de mus de beide ouders niet werden opgemerkt. Waarschijnlijk wachtten zij op korte afstand hun beurt af. Dit veronderstelt dat het vrouwtje huismus dominant was. Ook het geregeld bezetten van het nest op 7 juli is een indicatie van de dominantie van de mus.

Bij vogels komt het regelmatig voor dat het voederen van jongen wordt overgenomen door pleegouders, al of niet van dezelfde soort als de jongen. Dit gaat vaak samen met het verlies van eigen jongen door de pleegouders, bij wie de rang om te voederen nog sterk aanwezig is. Het komt dikwijls voor bij vogels die

in kolonies broeden, zoals zeekoeten *Uria aalge* (Welty 1962) en zilvermeeuwen *Larus argentatus* (Graves & Whiten 1980), onder invloed van hoge broeddichtheden en het synchroon uitkomen van de eieren. Keizerpinguïns *Aptenodytes forsteri* vertonen ook een dergelijk gedrag. De eieren worden alleen door de mannetjes bebroed, en met het synchroon uitkomen van de eieren worden de kuikens overgenomen door de vrouwtjes. Tijdens de overdracht in een dicht opeengepakte kolonie raakt altijd een aantal kuikens de ouders kwijt. Zulke kuikens worden vooral geadopteerd door vrouwtjes waarvan het broedsel verloren is gegaan of door niet gepaarde subadulte vrouwtjes (Jouventin *et al.* 1995).

Huismus - Jan van der Greef

In een overzichtsartikel over interspecifieke verzorging van nestjongen door Shy (1982) worden 65 vogelsoorten genoemd waarbij dit soort gedrag is waargenomen. Bij de huismus is het voeren van jongen van een andere soort, alleen of samen met de eigen ouders zoals in ons geval, ook vaker gezien. Dikwijls betreft het holen- of halfholenbroeders zoals koolmees *Parus major* en pimpelmees *Cyanistes caeruleus*, gekraagde roodstaart *Phoenicurus phoenicurus*, grauwe vliegenvanger *Muscicapa striata*, spreeuw *Sturnus vulgaris* en huiszwaluw (Glutz von Blotzheim 1997). Dat de huiszwaluw dikwijls de klos is, is begrijpelijk omdat beide soorten in holen broeden en in elkaars nabijheid nestelen. Huismussen broeden zelfs dikwijls in oude huiszwaluwnesten (Maréchal 1986). Cramp (1998) vermeldt dat de huismus een geduchte nestplaatsconcurrent is die veelvuldig de nesten van huiszwaluwen onteigent en daarbij vaak eieren en kuikens vernietigt.

Dat het vrouwtje huismus dominant was over de huiszwaluwen, zal samenhangen met haar grotere afmetingen en gewicht, ruim 30 g tegenover krap 20 g voor de

huiszwaluw. Daardoor kon zij waarschijnlijk het nest ook 's nachts bezetten en er in slapen. Gewoonlijk overnachten bij de huiszwaluw de ouders en jongen gezamenlijk in het nest.

Ook de aard van het voedsel dat het vrouwtje huismus aanbracht, is een interessant punt. Huiszwaluwen voeren hun jongen met luchtplankton dat grotendeels uit insecten bestaat. Huismussen voeren hun nestjongen ook overwegend (90-95%) met insecten (Cramp 1998) en deze zijn waarschijnlijk ook geschikt voor huiszwaluwen. Wij zagen echter meerdere malen dat ons vrouwtje huismus de jonge huiszwaluwen voerde met broodkruimels. Dit type voedsel zullen ze van nature nooit krijgen, maar blijkbaar hebben ze er geen last van gehad.

Dankwoord

Dank aan Jan en Marian Hulscher voor aanvullende gegevens en het opbouwend commentaar op de eerdere versie.

Literatuur

Cramp, S. The Complete Birds of the Western Palearctic on CD-ROM. Oxford University Press, Oxford, 1998.

Glutz von Blotzheim, U.N. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 10/1. Aula-Verlag, Wiesbaden, 1985.

Glutz von Blotzheim, U.N. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 10/1. Aula-Verlag, Wiesbaden, 1997.

Graves, J.A. & A. Whiten. Adoption of strange chicks by Herring Gulls *Larus argentatus*. Zeitschrift für Tierpsychologie 54; 267-278, 1980.

Jouventin, P., C. Barbraud & M. Rubin. Adoption in the emperor penguin *Aptenodytes forsteri*. Animal Behaviour 50; 1023-10, 1995.

Maréchal, P. De huiszwaluw als leverancier van nestgelegenheid. Het Vogeljaar 3; 202-205, 1986.

Shy, M.M. Interspecific feeding among birds. a review. Journal of Field Ornithology 53; 370-393, 1982.

Welty J.C. The life of birds. W.B. Saunders, Philadelphia, 1962.

Met toestemming van de auteurs overgenomen uit Limosa 83, april 2010.